

Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi,
Sayı/Issue: 1 – Sayfa / Page: 207-228
ISSN: 2630-600X VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 11.03.2018 Kabul/Accepted: 15.04.2018

KUR'ÂN VE KIRAATLERİN KAYNAĞI

THE RESOURCE OF QUR'AN AND QIRAATS

Dr. Öğr. Üyesi Cemil KÜÇÜK
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi
Temel İslam Bilimleri
cemilkucuk2@gmail.com

Öz

Kur'ân, Allah tarafından hem mana hem de lafız olarak Cebrail aracılığı ile Hz. Muhammed'e Arapça olarak indirilmiş bir kitaptır. Onun ilâhî kaynaklı olduğunun en kuvvetli delili yine kendisidir. Bu tarihen sabit olduğu gibi, Hz. Peygamberin hayatı da buna şahittir. Kur'ân'ın kaynağı vahiy olduğu gibi onun lafızlarının bazı telaffuz farklılıklarından ibaret olan Kıraatlerin ve farklı okuyuşların kökeni de vahiydir. Çünkü Hz. Peygamber gelen vahiylerin lafızlarının telaffuzunu Cebrail'den öğrendiği gibi sahabeye de okuyor, öğretiyor, yazdırıyor ve ezberletiyordu.

Resûl-i Ekrem insanlar için kolaylık olsun diye, "Bu Kur'ân, Yedi Harf üzere nazil olmuştur. Size kolay gelenini okuyunuz" buyurarak, kendisine Yedi Harf ruhsatı verildiğini haber vermiştir. Her ne kadar müsaade edildiği tarihten günümüze kadar Yedi Harf'in ne olduğu konusunda görüş birliği sağlanmamış olsa da içerik olarak temel iki husus öne çıkmaktadır; Birincisi, başta lehçe olmak üzere, kelime ilave etme ve çıkarma, müteradif kelime kullanma, takdim-te'hir gibi hususlar. İkincisi, izhar, idğam, kasır, med, tahfif, teşdid, imâle, harf ve hareke değişimi gibi kıraat vecihleri.

Kur'ân'ın farklı okuyuşlarının temel nedeninin Yedi Harf olgusunun olduğu hususunda ittifak vardır. Biz bu çalışmamızda Kur'ân, Kıraatler ve kıraat farklılıklarının menşeinin ilâhî olduğunu, Kur'ân'ın kendisinden deliller getirerek ve Hz. Peygamber'in sünnetinden örnekler sunarak ifade etmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Kıraat, Sünnet, Kıraat farklılıklarının menşei, Yedi harf, Vecih.

Abstract

The Qur'an is a book revealed by Allah in Arabic to Hz. Muhammad both as word and meaning by way of Gabriel. It's most powerful proof that it's of the divine source is itself, too. As this is a historical reality, the life of the Prophet is its witness. As the Qur'an's resource is the revelation, the root of the recitation and the different readings consist of some dictions of its wordings. Because, as Hz. Muhammad learnt the diction of the wordings of the revelation from Gabriel, he was reading, teaching, dictating and making them memorise.

The Akram Prophet announced that the permission of Seven Letters was given to himself ordering "This Qur'an is revealed on Seven Letters. Recite what is easy for you". In order that it become easiness for the humanity. Although there isn't an agreement on what is the Seven Letters from the permitted date to nowadays, two basic points come to the fore as meaning; the first, initially like the points; the dialect, adding and removal of word, using the synonymous words, bringing forward-delay. Secondly, recitation ways like disclosure, idgam, reduction, extending, mitigation, aggravation, stretching, the changes of letter and vowel ponits.

There is an accord on the point that the main reason of the different recitation of the Qur'an is the Seven Letter fact. In this study, we tried to explain that the origin of the Qur'an, recitations and recitation differences is divine, giving proof from the Qur'an itself and exemplifying from Hz. Muhammad's sunna.

Keywords: Qur'an, Qıraat, Sunna, Origin of the recitation differences, Seven letter, Angle.

Giriş

Bilindiği gibi hem Kur'an hem de kıraatlerin menşei hakkında, geçmişte olduğu gibi günümüzde de bazı oryantalistler tarafından değişik görüşler ileri sürülmüştür. Nüzul döneminde Kur'an'ın kaynağının ilâhî olmayıp başkaları tarafından Hz. Peygamber'e dikte ettirildiğini iddi edenler olduğu gibi günümüzde de kıraatlerin farklılığını ileri sürerek Kur'an'ın tahrif olduğunu söyleyenler olmuştur. Hem İslâm düşmanlarını hem de oryantalistlerin ileri sürdükleri bu asılsız, ispat edilmemiş ve en hafifinden şüphe uyandırıcı iddiaları, özellikle de kıraat konusundaki görüşleri, bazı Müslümanlar tarafından da kabullenmiş olduklarını görmekteyiz. Onun için Kur'an'la birlikte kıraatlerin kaynağı konusu önemli bir sorundur.

Biz bu makalemizde, Kur'an ve Kıraatlerin menşei hakkında ki görüşlerimizi, yine Kur'an ve ilmî verilerden yola çıkarak, özellikle temel kaynaklarda yer alan sahih rivayetlerden istifade ederek, aslında kıraat (okuyuş) farklılıklarının da kaynağının Rasûlullah olduğunu dolayısıyla Kur'an ve Kıraatlerin kaynağının vahiy olduğu, tezini savunuyoruz.

I. Kur'ân

a. Tanımı

Kur'an'ın birçok ismi olmakla beraber bunların içinde en çok Kur'ân ve Kitap isimlerinin öne çıkmış olduğunu görmekteyiz. Biz de çalışmamızda kıraat konusuyla yakın alakası olması nedeniyle bu iki isim üzerinden yola çıkarak Kur'ân'ın anlamı ve menşeyini tespit etmeye çalışacağız.

Kur'ân/ قرآن kelimesi, “غفران”, “شكران” vezninde “ق - ر - ا” kökünden türemiş bir mastar olup *okumak, tilavet etmek, toplamak ve cem' etmek* manasına gelmektedirler (İbn Manzur, 1374 /1955: 128; es-Suyûtî, 1368: 50-51; ez-Zerkeşî, 1376 /1957: 278). Bu bağlamda “قراءة ، قرء ، قرآن” kelimeleri aynı manayı ifade etmektedirler. Nitekim Kıyame sûresinin 17-18. âyetlerinde Kur'ân kelimesi bu manadadır; “إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ، فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَتَتَّبِعْ قُرْآنَهُ”

Daha sonraları, bildiğimiz mukaddes kitaba verilmiş özel isme Kur'ân denilmiştir. Ona bu ismi yine Kur'ân'ın kendisi vermiştir. Şu âyet buna bir örnektir, “إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّذِي هِيَ أَقْرَبُ” Gerçekten bu Kur'ân, (insanı) en doğru yola iletir” (İsrâ, 17/9).

Kur'ân'ın bu ismi ile onun “*lisanlarda okunan, tilavet edilen, göğüslerde hıfzedilen*” özelliğine vurgu vardır (es-Salih, 1977: 17).

Kur'ân'ın yazıyla tesbit edilmiş, iki kapak arasında toplanmış şekline de *Kitap* yani *Mushaf / المصحف* denilmektedir. Ona *Kitap* ismini veren de şu âyette de işaret edildiği gibi Kur'ân'ın kendisidir; “الم (*)” “ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ” (Elif. Lâm. Mim. Bu o kitaptır ki kendisinde (Allah tarafından gönderilmiş olduğunda) hiç şüphe yoktur. (O) takva sahipleri için doğru yolun ta kendisidir). (Bakara, 2/1-2)

Kitap ismi ile de onun “*satırlarda ve iki kapak arasında yazılarak cem' edilen ve muhafaza edilen*” özelliğine işaret vardır (es-Salih, 1977: 17). Kur'an'ı Kerim vahiy yoluyla Hz. Peygamberin (sav) kalbine Ruhü'l-Emin, Ruhü'l-Kuds (Cebrail) vasıtasıyla, hem manası hem de lafzıyla Arapça olarak indirilmiş, tilavetiyle ibadet olunan mu'ciz Allah kelimidir.

Kur'an'ı Kerim'in yalnız manası değil, aynı zamanda nazmı/lafzı da peygamberin kalbine Allah tarafından Arapça olarak indirilmiştir. Hz. Peygamber'in ne manalarını ne de ifadelerini dile dökmekte hiçbir müdahalesi veya rolü olmamıştır. Bu hususa işaret eden birçok ayet vardır. Bunlardan birkaç tanesinin manasını burada zikretmekle yetineceğiz: “O, Vahyolunan bir vahiyden başka bir şey değildir.” (Necm, 53/4)

"Sen onlara bir ayet getirmediğin vakit, "Onu da derleyip getirseydin ya!" derler. De ki: "Ben sadece rabbimden bana

vahyedilene uyarım. İşte bu Kur'an, rabbinizden gelen açık delillerdir, inanan bir topluluk için de hidayettir, rahmettir." (A'râf, 7/ 203)

"Kendilerine âyetlerimiz açıkça okunup anlatılınca bize geleceklere inanmayanlar, "Bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir" dediler. Onlara şöyle de: "Onu kendiliğinden değiştirmeye hak ve yetkim yoktur, ben ancak bana vahyedilene uyuyorum. Eğer rabbime itaatsizlik edersem şüphesiz dehşetli bir günün azabından korkarım." (Yûnus, 10/15)

Kur'ân'ın manalarının Hz. Peygambere vahyedildiğini bildiren âyetler oldukça çok olduğu gibi lafzının da vahyolunduğu hususunu bildiren birçok âyet vardır. Bu âyetlerden bazıları şunlardır:

"إِنَّا نَزَّلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ": "Anlayabilesiniz diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik." (Yûsuf, 12/2)

"Vahyi alalacele alma telâşi içinde dilini kımlatma. Onu kalbinde toplayıp okumayı sağlama işi bize aittir. O halde onu okuduğumuz zaman sen onun okunuşunu takip et. Sonra onu açıklamak (ezberlediğini açıktan okutmak) elbette bize aittir". (Kıyâmet, 75/16 - 19)

"Yaratan rabbinin adıyla oku! O, insanı 'alaktan yaratmıştır. Oku! Kalemle (yazmayı) öğreten, (böylece) insana bilmediğini bildiren rabbın sonsuz kerem sahibidir. ('Alak, 96/3-5)

"Rabbinin kitabından sana vahyedilene oku! Onun kelimelerini değiştirecek hiç kimse yoktur. Ondaki başka bir sığınak da bulamazsın." (Kehf, 18/27) "Kur'an'ı tane tane, hakkını vererek oku" (Müzzemmil, 73/4)

"Sana okutacağız ve sen artık unutmayacaksın. Ancak Allah'ındilediği başka. O, açık olanı da bilir, gizli olanı da. (İçinden de okusan açıktan da okusan O hepsini bilir) Biz, kolay olanı hangisi ise onu sana müyesser ederiz". (A'lâ, 87/6 - 8)

Dikkat edildiğinde bu âyetlerde geçen "ikra": okutma", "kıraat: okuma", "tertil: ağır ağır okuma", "tilavet", "dili depreme", "Kur'ân'ın arapça oluşu" gibi tabirler yalnız manalara değil lafızlarla ilgili oldukları görüleceği gibi Necm sûresinin, "O, kişisel arzularına göre konuşmamaktadır. O, kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir. Onu, çok güçlü, üstün niteliklerle donatılmış (Cebrâil) öğretti". (Necm, 53/3-5) âyetlerinde geçen "عَلَّمَ" lafzı ve Kıyame ile A'la surelerinde geçen "تَقْرَأُ", "قُرْأُ" lafızları; ta'lim, okuma ve okutma lafızlarını ifade etmektedirler. Bu da bize Hz. Peygamber'in dışında birisinin ona okuduğunu, okuttuğunu ve öğrettiğini göstermektedir. Dolayısıyla Allah, Cebrail'i, Hz. Peygamber'e vahyin hem manası ile ileten bir elçi hem de ona vahiy lafızlarını okuyan ve okutan hatta dinleyen bir muallim olarak gönderdiğinin işaretidir. Buradan şunu

çıkartıyoruz, Kur'ân vahyinin Cebrail aracılığı ile bildirilmesinin bir hikmeti de adeta O'na öğretmen-öğrenci ilişkisi muvacehesinde Kur'ân kıraatı hususunda O'na öğretmenlik yaptırmaktır.

Kur'ân, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e hem lafız hem de mana olarak vahyedilmiştir. O, Cebrail aracılığı ile kendisine vahy edilen Kur'ân'ı Arapça lafızlarla tebliğ etmiştir. Şu halde Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Kur'ân üzerinde hiçbir müdahalesi olmadığı gibi, sahabe de O'ndan duydukları şekilde hem yazmış hem de ezberlemiştir. Dolayısıyla Kur'ân, sadece mana olarak Rasûlullah (s.a.v.)'a vahy edilmiş değildir. Onun için diyoruz ki, Peygamberimizin insanlara tebliğ ettiği Kur'ân lafızları, O'nun kalbine inen vahyin kendisidir. Yusuf, 12/2- Zuhruf, 43/3- Zümer, 39/28- Fussilet, 41/3, 44- Şura, 42/193-195. âyetleri ile özellikle Şu'arâ sûresinin şu ayetleri bunu açık olarak ifade etmektedir: *“Şüphesiz bu Kur'an âlemlerin rabbi tarafından indirilmiştir. Onu, senin kalbine uyarıcılardan olasin diye açık bir Arapça ile Rûhu'l-Emîn indirmiştir”* (Şu'ara, 26/193-195; Derveze, 2012: 17-30).

b. Kur'ân'ın Kaynağı

Kur'ân'ın menşei, vahiy olduğu bütün açıklığıyla ortada iken bazı oryantalistler onun kökeni hakkında kendilerince çeşitli iddialar ortaya atmışlardır. Bir kısmı Kur'ân'ın Allah tarafından Hz. Peygambere vahyedilmeyip kendisi tarafından te'lif edilmiştir derken, bazıları ise onun sağlıklı bir şekilde sonraki nesillerin eline ulaşmadığını ileri sürmüşlerdir (Goldziher, el-Akîdetü ve's-Şeriatü fi'l-İslâm, Mısır, 11-12).

Kur'ân, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e vahyedilmiş Allah kelmamıdır. İster inansın ister inanmasın herkesin, teslim ettiği bir gerçek vardır ki o da; bu kutsal kitap milâdî 6. Yüzyılda Mekke'de doğmuş, büyümüş Abdullah'ın oğlu Hz. Muhammed'in insanlığa tebliğ etmiş olduğu bir kitaptır.

Ancak O, bu kitabı nereden getirdi? Kendi bilgisi ile mi ortaya çıkarmıştır? Yoksa O'na bir öğretene mi vardı? Ve bu öğretene kimdi?

Kur'ân'ın inzal sürecinde bu gibi sorular sorularak menşei ve Hz. Peygamber'in risâleti ve peygamberliği hakkında şüpheler yayanlar olduğu gibi daha sonraki devirlerde hatta günümüzde bile onun vahiy mahsulü olmadığı fikrini ortaya atanlar olmuştur. Hatta bu konuda kendilerince bir takım deliller de ortaya atarak iddialarını ispatlamaya çalışmışlardır (Furkan, 25/4-5; Watt, 2006: 13).

Biz burada, Kur'ân'ın menşei hakkında ortaya atılan bu olumsuz iddialara, yeri olmadığından ve başka tartışmalara girmeden, yine Kur'ân'ın kendi diliyle cevap vermekle yetineceğiz. Kur'ân'ın menşei ile ilgili ayetler ve bu ayetler içinde geçen terimlerin kendi bağlamında

daha sağlıklı anlaşılması için kısaltma cihetine gidilmeden, alışılmışın dışında, ayet meallerini tam metin olarak vermeye çalışacağız.

Allah Kur'ân-ı Kerim'de, Hz. Muhammed (s.a.v)'in vahiyler konusunda töhmet altında tutulamayacağını, onun kendiliğinden ortaya çıkan ve peygamberlik iddiasında bulunan biri olmadığını belirttiği gibi onun insanlara tebliğ ettiği ve kendisine uyulmasını istediği şeylerinde kendiliğinden uydurduğu sözler olmadığını ayrıca iddia edildiği gibi dışarıdan kimsenin de ona öğretmediğini açıkça belirtmiştir. Nitekim bu konuda şu ayet-i kerimeler nazil olmuştur:

"O, gayba ait bilgilerde (vahiy hususunda) töhmet altında tutulamaz." (Tekvîr, 81/24)

"Ben peygamberler arasında benzeri gelip geçmemiş biri değilim, bana ve size ne yapılacağını da bilemem, ancak bana vahyedilene uyarım. Ben yalnızca açık bir uyarıcıyım." (Ahkâf, 46/9)

Kur'ân, Hz. Peygamber'in okuma yazma bilmeyen ümmî bir toplumda doğmuş, büyümüş ve yıllarca onların içinde yaşamış yine onlar gibi ümmî bir peygamber (A'raf, 7/157) olduğunu söyler. Dolayısıyla onun bu kitabı iddia edildiği gibi kendiliğinden yazması veya birileri tarafından yazdırılması nasıl mümkün olabilir? Bu konu hakkında her ne kadar tartışmalar yapılmış olsa da şu ayetler Hz. Peygamberin ümmî olduğuna delildir:

"Ümmîlere kendi içlerinden, onlara âyetlerini okuyacak, onları arındıracak, onlara kitabı ve hikmeti öğretecek bir elçi gönderen O'dur. Oysa onlar daha önce apaçık bir sapkınlık içindeydiler." (Cuma, 62/2)

"Sen bundan önce ne bir kitap okuyabiliyor ne de onu kendi elinle yazabiliyordun; öyle olsaydı gerçeği çürütmeye çalışanlar kuşkuya düşerlerdi." (Ankebût, 29/48)

Oryantalistler, önceki kitaplar ile Kurân arasında benzerlik izlerini ararlar. Yahudi kökenli olanlar için Kurân'ın kaynağı Tevrat ve Yahudi dini edebiyatıdır. Hıristiyan kökenli olanlar için Kurân'ın kaynağı İncil'lerdir. Bu, onların meselelere yüzeysel ve ön yargılı yaklaşımlarının bir sonucudur. Onun için de oryantalistler, İslam öncesi Mekke'de yaşayan insanların yahudi-hıristiyan fikir ve inançlarını ne derece benimsediklerini incelemeyen sadece Kurân'ın yahudi-hıristiyan kitaplarına ve geleneklerine olan benzerliği ile meşgul olmuşlardır. (Paçacı, 1997: 253)

Halbuki Hz. Peygamber, risâlet vazifesiyle görevlendirildiği güne kadar ne herhangi bir kitab okumuş ne de herhangi bir din ile ilişkisi olmadığı gibi, her hangi bir dinî grup ve cemaatle de bağı olmamıştır. Ayrıca onun zamanında Yahudilik ve Hristiyanlık gibi

dinler olmasına rağmen bunlardan herhangi bir dine mensubiyeti de tesbit edilememiştir. Bu hususları Kur'ân şöyle ifade etmektedir:

"İşte böylece sana da kendi buyruğumuzla bir ruh (Kur'an) vahyettik. Sen kitap nedir, iman nedir bilmiyordun; ama şimdi onu, dilediğimiz kullarımızı sayesinde doğruya erİştirdiğimiz bir ışık kıldık. Hiç şüphe yok ki sen doğru yolu göstermekteisin." (Şûrâ, 42/52)

"(Ey peygamber!) İşte bu anlatılanlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindedir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin! Sabret, çünkü iyi son günahattan sakınanlarındır." (Hûd, 11/49)

"Bu Kur'an Allah'tandır, başkası tarafından uydurulmuş değildir; o, kendisinden önceki kitapları (asıllarını) doğrulamakta ve konulmuş olan hükümleri açıklamaktadır; bunda kuşku yoktur, O âlemlerin rabbindedir." (Yûnus, 10/37)

"Bu uyarıcı kitap kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler (şunu bilmeliler ki); O, gerçekten çok değerli bir kitaptır. Asılsız bir şey ona ne önünden ne arkasından yaklaşabilir. O, hikmet sahibi, övgüye lâyık olan **Allah katından indirilmiştir**". (Fussilet, 41/ 41-42)

"Biz bu Kur'an'ı sana vahyetmekle en güzel kıssayı anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen daha önce bunları bilmiyordun." (Yûsuf, 12/3)

"İnkâr edenler, "Bu Kur'an, onun uydurduğu, birilerinin de bu konuda kendisine yardım ettiği bir düzmecedен ibarettir" dediler; böylece onlar açık bir haksızlık ve iftirada bulunmuş oldular. Yine dediler ki: "Bunlar, onun başkalarına yazdırdığı, sabah akşam kendisine okunan eskilerin masallarındır!" De ki: "Onu, göklerin ve yerin surlarını bilen Allah indirdi. Doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir." (Furkan, 25/4-6)

Kurân'ın insanlığa sunduğu asıl mesajları üzerinde yoğunlaşmak yerine oryantalistler, lüzumsuz ayrıntılara dalarak "acaba onda bir tahrif bulabilir miyiz?" gibi gereksiz şeylerle uğraşmışlar ve asıl meseleden uzaklaşarak adeta Kurân'ın etrafında dolaşıp durmuşlardır. Geçmişte Mekke müşrikleri de, Kurân'ın ana hedeflerinin ne olduğu ve mesajlarının ne anlama geldiği gibi hususlarla ilgilenmeleri yerine, Hz. Peygamberin şahsını öne çıkararak ve O'nunla alay ederek, davasını basite indirgemek için psikolojisi ile uğraşmışlardır.

"Kendilerine âyetlerimiz açıkça okunup anlatılınca bize kavuşmayı ummayanlar, "ya (bize) bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir" dediler. Onlara şöyle de: "Onu kendiliğimden değiştirmeye hak ve yetkim yoktur, ben ancak bana vahyedilene uyuyorum. Eğer rabbime itaatsizlik edersem şüphesiz dehşetli bir günün azabından korkarım." (Yûnus, 10/15)

"De ki: "Allah (öyle) dileyeydi ne ben onu size okuyabilirdim ne de siz onu anlayabilirdiniz; o gelmeden aranızda uzun bir süre yaşadım, siz aklınızı kullanıp düşünmez misiniz? (Yûnus, 10/16)

Kur'ân-ı Kerim, müşriklerin iddia ettikleri gibi ne bir şair tarafından kaleme alınmış şiiirdir, ne de gelecekten haber veren bir kâhinin uydurduklarıdır. Ayrıca Hz. Muhammed tarafından Allah adına uydurulmuş bir takım anlamsız ve amaçsız sözler hiç değildir. O, âlemlerin yaratıcısı ve sahibi olan Allah tarafından çok değerli elçisi tarafından insanlığa öğüt olarak gönderilmiş ilahi bir mesajdır. Eğer eşi benzeri getirilemeyen ve getirilemeyecek olan, insanlık için kıyamete kadar hidayet kaynağı ve rahmet olarak gönderilen, en üstün özelliklere sahip olan Kur'ân bir beşer tarafından ortaya atılmış bir kitap olsaydı veya iddia edildiği gibi birileri ona yazdırsaydı veya öğretseydi bir sürü çelişki ve hatalarla muallle olurdu. Zaten yüce Allah bu hususu yemin ifadesini de kullanarak şöyle ifade etmektedir:

"Görebildikleriniz ve göremedikleriniz üzerine yemin ederim ki, Kur'an elbette değerli bir elçinin sözüdür. O bir şair sözü değildir. Ne de az inanıyorsunuz! O bir kâhin sözü de değildir. Ne de az düşünüyorsunuz! O, âlemlerin rabbi tarafından indirilmiştir. Eğer o (peygamber) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı, Elbette onu kısıvrak yakalardık. Sonra onun can damarını koparırdık. Hiçbiriniz buna mâni olamazdınız. Doğrusu Kur'an, takvâ sahipleri için bir öğüttür". (Hakka, 69/37-48)

"Kur'an'ı inceleyip düşünmüyorlar mı? Eğer Allah'tan başka birinden gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık ve çelişki bulurlardı!" (Nisâ, 4/82)

"Biz onların, "Onu,(ona) bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz." (Nahl, 16/103)

Kur'ân, Hz. Muhammed'in kişisel arzu ve isteklerine göre yazılmış, birilerinin itiraz ve eleştirisi üzerine değiştirilebilen, zamanın ve şartların gerektirdiği müdahalelerle bazı bölümler ilave edilecek ve bazı bölümlerinin çıkarılabilecek herhangi bir kitapta değildir. Çünkü onu indiren Allah olduğu gibi koruyucusu da O'dur.

"Kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır. O, kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir. Onu, çok güçlü, üstün niteliklerle donatılmış biri (Cebrâil) öğretti". (Necm, 53/3-5)

"Kesin olarak bilirsiniz ki bu kitabı kuşkusuz biz indirdik ve onu mutlaka koruyan da yine biziz." (Hicr, 15/9; Furkan, 25/4-6; Yunus, 10/15, 37.)

Sonuç olarak Kur'ân'ın ümmî bir nebi olarak tavsif ettiği bir kişinin, kendi elde ettiği bilgilerle akılları aciz bırakan bir kitaba kaynaklık etmesi mümkün değildir. Kur'ân'da insan zekâsının alanı dışında kalan geçmişe dair birçok gerçek bilgiler vardır. Bu tarihi

bilgileri akli kullanarak, keskin öngörü veya bir anlık buluşmalar sonucu elde edilecek bilgiler değildir.

Hz. Muhammed (s.a.v.) geçmiş ümmetlere ait bilgileri içeren bazı kitaplara da varis olmamıştır ki, onlardan nakiller yapsın. Bu tür iddialar O'na isnad edilemez çünkü, Rasûlullah bu insanlarla ne karşılaşmış ne de bu tür geçmişe ait bilgileri içeren kitaplar okumuştur. (Yunus, 10/15, 37; Ankebut, 29/48; Hud, 11/49; Yusuf, 12/3)

Şu halde ümmî bir toplum içinde ümmî bir insanın normal diğer insanlar gibi, çobanlık ve ticaretle meşgul ve ailesinin geçimi ile uğraşan, ilimden mektep ve medreseden uzak 40 senelik bir ömür geçiriyorken, birden bire Kur'ân gibi ulvî hakikatleri ihtiva eden konuları anlatıyor. Bunu ne akıl, ne ilim, ne de tarihi hakikatler kabul eder. Öyleyse tarihçileri, şairleri ve edipleri aciz bırakan bu kitabın kaynağını başka yerde aramak lazımdır. O da vahiydir. O'nu elçi olarak gönderen Allah'ın Kelamıdır.

Yine de ki: "*Allah (öyle) dileseydi ne ben onu size okuyabilirdim ne de siz onu anlayabilirdiniz; o gelmeden aranızda uzun bir süre yaşadım, siz aklınızı kullanıp düşünmez misiniz?*" (Yûnus, 10/16).

c. Yedi Harf (el-Ahrufü's-Sab'a)

Resûl-i Ekrem, "Bu Kur'ân, Yedi Harf üzere nazil olmuştur. Size kolay gelenini okuyunuz" (el-Buhâri, 1345: 227; Müslim, 1375/1955: 562). buyurarak, insanlar için kolaylık olsun diye kendisine Yedi Harf ruhsatı verildiğini haber vermiştir. Yedi Harf ile Kıraatler konusu üzerinde en çok tartışılan ve birbirine karıştırılan hatta bazen içinden çıkılmaz hal alan bir meseledir. İkisinin aynı manayı ifade ettiği görüşünde olanlar olduğu gibi ayrı ayrı şeyler olduğunu, özellikle Yedi Harf bir ihtiyaçtan dolayı ruhsat olarak verildiğini söyleyen âlimler de vardır.

Hz. Peygamber, Kur'ân'ın Yedi Harf üzere indiği konusunda şöyle buyurmuştur: " : إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ أَنْزَلَ عَلَيَّ سَبْعَةَ أَحْرُفٍ فَأَقْرَأُوا مَا تَيْسَّرَ مِنْهُ " : " Bu Kur'ân, Yedi Harf üzere nazil olmuştur. Size kolay gelenini okuyunuz" (el-Buhâri, 1345: 227; Müslim, 1375/1955: 562).

Bu konudaki hadisler mütevatir derecesine ulaşacak kadar sağlamdır ve en az 21 sahabi tarafından nakledilmiş, rivayet sayısı 60'ı bulmaktadır (Âşıkutlu, *Kıraat İlminin Temellendirmesinde Ahruf-i Seb 'a* Hadisi, 2001: 43-106).

Kur'ân'ın nüzul süreci incelendiğinde Yedi Harf ruhsatının, Hz. Peygamber'in Medine döneminde Kureyş lehçesi dışında, farklı lehçelere sahip insanların Müslüman olmalarıyla ortaya çıkan Kur'ân'ı telaffuz problemlerini gidermek amacıyla Hz. Peygambere verilmiş bir ruhsat olduğu görülecektir

Mahiyeti konusunda Hz. Peygamber'den gelen açık bir rivayet olmadığından, Yedi Harf'in ne olduğunun tarifinde bir birlik oluşmamıştır. Birçok âlim, Yedi Harf'in yakın manaya gelen muhtelif lafızlardır derken, diğeri bir grup âlim, Yedi Harften maksat Arap lügatidir demişlerdir. Üçüncü bir grup âlim ise Yedi Harf'in yedi kıraat olduğunu ileri sürmüşlerdir (Cerrahoğlu, 1971: 94).

Yukarıda da değindiğimiz gibi her ne kadar müsaade edildiği tarihten günümüze kadar Yedi Harf'in ne olduğu konusunda görüş birliği sağlanmamış olsa da içerik olarak temel iki husus öne çıkmaktadır; Birincisi, başta lehçe olmak üzere, kelime ilave etme ve çıkarma, bir kelimenin yerine aynı anlama gelen başka bir kelime kullanma, takdim-te'hir gibi hususlar. İkincisi, izhar, idğam, revm, işmam, kasır, med, tahfif, teşdid, imâle, harf ve hareke değişimi gibi kıraat vecihleridir (Cerrahoğlu, 1971: 98; Maşalı, 2016: 16).

İlk guruptaki farklılıklar içinde daha çok lehçeler öne çıkmakta ve büyük yer tutmaktadırlar. Kur'ân-ı Kerim Arapça indirilmiş bir kitaptır (Yusuf, 12/2; Şuara, 26/195; Zümer, 39/28; Fussilet, 41/3). Arapça ise birden çok lehçeye sahip zengin bir dildir. Bunlardan en çok öne çıkanlar, başta Kureyş olmak üzere Hüzeyl, Temim, Hevazin, Kinane, Yemen, Huzaa, Sakif, Sa'd b. Bekr, Esed, Kays lehçeleridir (Suyûtî, 1368: 108).

Kur'ân'ın bu lehçelerden hangisi ile nazil olduğu konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bir kısım rivayetlere dayanarak bazı âlimler, Kur'ân'ın yalnızca Kureyş lehçesi ile değil başka lehçelerle de indiğini söylemişlerdir. Bu görüşteki âlimler, delillerini “*Biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik*” (Yusuf, 12/2) âyetine ve bu husustaki rivayetlere dayandırmaktadırlar (Suyûtî, 1368: 150).

Âlimlerin çoğunluğu “*her peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdik ki onlara açık açık anlatsın*”. (İbrahim, 14/4) ve “*Biz Kur'an'ı senin dilinle kolay anlaşılır kıldık ki günahattan sakınanları onunla müjdeleyesin ve inat edenleri de onunla uyarasın*” (Meryem, 19/97) âyetlerine dayanarak Kur'ân'ın yalnızca Kureyş lehçesi ile indiğini söylemişlerdir. Bu görüşte olanlar özellikle ayette ifade edilen “*kendi kavminin diliyle*” ibaresiyle bu konuya dikkat çekmişlerdir. Ayrıca Hz. Osman'ın Kur'ân'ın istinsahı sırasında komisyona Kureyş lehçesini esas almaları talimatını vermesini delil getirmektedirler (Buharî, 1345: 3; İbn Ebî Davud, 1939: 17).

Aslında Hz. Peygambere, her kavmin kendi lehçesi ile Kur'ân okumaları ruhsatının verilmesi bir kolaylık ve rahmettir. Çünkü her kavmin çocuk, yaşlı, okur-yazarı olmayan mensupları olduğu gibi küçük yaştan itibaren yetiştiği, konuştuğu, alıştığı dili/lehçeyi terk ederek yabancı olduğu yeni bir lehçe ile okumayı zorunlu tutmak

onlara ağır geldiği gibi yanlış yapmalarına da neden olurdu. Onun için de farklı lehçelerle okuma ruhsatı insanlar için bir genişlik ve lütuftur.

II. Kıraatler

a.Tanımı: Kıraât/قراءة : “okumalar/okuyuşlar” demek olan (ق - ر - أ) kıraat tabiri قراءه/Kıraât kelimesinin çoğulu olup, kökünden türemiştir. Kıraât ise sözlükte, “okumak, tilâvet etmek” anlamında mastardır (İbn Manzur, V, 3563; Firuzabadî, 1399/1979: 24).

Kıraât'n istilâh manası, “Kıraât imamlarından her birinin, belirli rivayet ve tarikleri kullanarak kendilerine has üslûp ve kurallar ile diğer kıraât imamlarından farklı şekillerde Kur’ân’ı okumasına (tilâvet) denir” (Lisanu'l-Arab, 1374/1955: 128; es-Suyûtî, : 52; ez-Zerkeşi, : 278; Ünal, 2005: 12). Başka bir ifade ile “Kıraât imamaları arasındaki farklı okuyuşlara” (Karaçam, 1996: 73) kıraât denir.

Kıraât ilmini, İbnü'l-Cezerî şöyle tarif etmiştir: “ Kur’ân kelimelerinin okunma biçimlerini (edâ keyfiyetlerini) ve bu kelimelerdeki ihtilâfı, ravilerine nisbet ederek bildiren bir ilimdir” (İbnü'l-Cezerî, 1398/1977: 61; Ünal, 2005: 12).

Kıraât ilminin başka bir tarifi de şöyledir: “ Kur’ân-ı Kerîm’in kelimelerinin mütevatir okunuş şekillerini ve onlardaki farklılıkları nakledenlerine isnad ederek bildiren ilme denir” (Karaçam, 1996: 73).

Kıraât ilmi iştimize ve nakle dayalı bir ilim olduğu için Kıraât imamaları, kendilerinden önceki imamlar kanalı ile Hz. Peygamber’e kadar ulaşan bir isnatla kıraatleri nakletmişlerdir. Onun için de kıraatlerde ‘nakil’ esas kabul edilmiştir.

Kıraatler, Kur’ân’ın lafızlarının bazı telaffuz farklılıklarından ibaret (Zerkanî, 1372: 54) olduğu gibi, Kıraat ilmi de Kur’ân kelimelerinin okunuş farklılıklarının, nakledenlere dayandırarak öğreten bir ilimdir (Ebu Şame, 1407/1986: 141).

Kıraât ilmi, Hz. Peygamber Kur’ân lafızlarını ashabına nasıl okuduysa, aynen o şekilde gelecek nesillere intikal ettirmeyi, yani orijinal telaffuzu muhafaza etmeyi amaçlar. Bu ilim sayesinde; Kur’ân kelimeleri tahrif ve tağyirden korunur, kıraât imamlarından her birinin okuyuş şekli bilinir ve kıraât vecihlerini birbirinden ayırma imkânı elde edilir (Çetin, 2013: 212; Ünal, 2005: 15).

b. Kıraatlerin Menşei

Yukarıda Kur’ân’ın menşei konusunu, özellikle Kur’ân’dan deliller sunarak izah etmeye çalıştık. Bu bölümde Kıraatlerin menşei konusunu fazla detaylandırmadan ele almaya çalışacağız.

İslâm âlimlerini en çok meşgul eden ve tartışmalara mevzuu olan hatta en başta gelen meselelerden biri de kıraatlerdir. Kıraatler konusunun bu şekilde mevzu bahis edilmesinin sebebi hiç şüphesiz Kur'ân-ı Kerim'e verilen önemi göstermektedir (Şimşek, "Kıraatların Kaynağı Problemi", 2001: 17-30).

Birtakım oryantalistlerin gerek Kur'ân'ın gerekse buna bağlı olarak kıraatlerin kaynağı konularında ortaya attıkları iddiaları ve bu konuda onların görüşlerinin peşine takılan bazı çevrelerin bu husustaki görüşleri Müslüman âlimler tarafından önemle ele alınmış ve tartışılmıştır (Goldziher, 1374/1955: 9; Ahmed Emin, 1374/1955: 52).

Şunu belirtmemiz gerekir ki oryantalistlerin genelde İslâm ve Kur'ân üzerinde tarih boyunca bu denli yoğun çalışmalarının başta gelen nedeni, kendi toplumlarını gelişen İslâm gücünün etkisinden kurtarmak/korumak ve Kur'ân'ın metninde değişiklikler olduğunu dolayısıyla Tevrat ve İncil gibi tahrifata uğradığını isbat etmeye çalışmaktır. Hz. Muhammed'in peygamberliğinin doğruluğuna ve Kur'ân'ın kaynağı olan vahye şüphe düşürmek, sahabe hakkında gelişmiş güzel açıklamalar yaparak değersizleştirmek istemektedirler (es-Sibâî, trs: 43-44).

Oryantalistlerin üzerinde uğraştıkları ve istismara çalıştıkları konuların başında kıraatler ve kıraatlerin menşei gelmektedir. Bilhassa Yedi Harf meselesinden yola çıkarak Kur'ân'ın bir takım değişikliklere uğradığını, Kıraatlerin içtihadî olduğunu ve Kur'ân'ın mana ile de okunabileceği tezini geliştirmeye ve konu üzerinden Kur'ân'a saldırmaya çalışmışlardır (Çetin, 2010: 334).

Kıraatlerin kaynağı konusundaki görüş ayrılıklarını ve bu konuda ileri sürülen iddiaları üç ana başlıkta toplamak mümkündür:

1. Kıraatler tevkifidir, yani vahiy kaynaklıdır. Dolayısıyla Kur'ân'dan ayrı gösterilemezler.

2. Kıraatler vahiy kaynaklı olmayıp sahabenin içtihadına dayanmaktadır.

3. Kıraatler ve Kıraat farklılıkları Mushaf yazısından kaynaklanmaktadır.

1. Kıraatler tevkifidir, yani vahiy kaynaklıdır. Dolayısıyla Kur'ân'ın aynıdır.

Bir konuyla ilgili olarak öncelikle şunu vurgulamamız gerekir ki, Kur'ân mana olarak Cebraîl'e veya Hz. Peygamber'in kalbine indirildikten sonra Arapçalaştırılmış değildir. Kur'ân-ı Kerim'in hem lafız hem de manası Arapça olarak Allah'tan indirilmiş ve lafızları Arapça olan bir kitaptır. Yani Kur'ân, Peygamberimize hem lafız hem de mana olarak vahy edilmiştir ve Hz. Peygamber de kendisine vahyedilen Kur'ân'ı Arapça lafızlarla tebliğ etmiştir. Sahabe de

Kur'ân'ı ondan duydukları şekilde yazmış ve ezberlemişlerdir. Dolayısıyla Kur'ân sadece mana olarak Rasûlullah'a vahyedilmiş değildir. Onun için Hz. Peygamber'in insanlara tebliğ ettiği Kur'ân lafızları, Onun kalbine inen vahyin kendisidir. Nitekim Şu'ara suresinin şu ayetleri onun lafızlarının da Allah tarafından olduğunu gösterir: "وَإِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ (*) نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ (*) عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ" "Şüphesiz bu Kur'an âlemlerin rabbi tarafından indirilmiştir. Onu, senin kalbine uyarıcılardan olasin diye açık bir Arapça ile Rûhu'l-Emîn indirmiştir" (Şu'ara: 26/192-195). Ayrıca Yusuf, 12/2; Zuhuf, 43/3; Zümer, 39/28; Fussilet, 41/3, 44. âyetleri de onun Arapça indirildiğinden ve Arapça bir kitap kılınmış olduğundan bahsetmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm, insanlara güvenilir/emin iki elçi aracılığı ile ulaştırılmıştır. Şu'ara, 26/193; Hâkka, 69/40; Tekvîr, 81/14. âyetlerde Hz. Cebrail'in ve Hz. Peygamber'in iki önemli vasfı vurgulanmaktadır; elçi/resul ve güvenilir/emin olmaları. Şu halde bu ayetlerde bu elçilerin güvenilir elçiler oldukları vurgulandığı gibi kendilerine verilen bu görevi ifa etme ve Allah'ın sözlerini tebdil ve tağyire maruz bırakmadan eksiksiz ve ziyadesiz bir şekilde aldıkları gibi tebliğ etmişlerdir. (Hâkka, 69/44-46)

Kur'ân'ın lafızları ilâhî olunca, bu lafızların telaffuz şekli olan kıraatlerin de Kur'ân'dan mıdır değil midir konusu tartışmalara konu olmuştur. Zerkeşî, Kıraatler ile Kur'ân'ın birbirinden farklı iki hakikat olduğundan söz etmektedir. Kur'ân, ilâhî mesajı beyan ve i'caz için indirilen vahiy, Kıraatler ise bu vahyin kelimelerinin şeddeli, şeddesiz, medli veya medsiz okunması, bir kısım kelimelerde bazı harflerin yerine başka harflerin kullanılması gibi konularla ilgilidir (Zerkeşî, 1376/1957: 1-318).

Bazı âlimler Zerkeşî'nin bu ifadelerini yorumlarken, onun Kıraatlerin Kur'ân'ın gayrısı olduğunu kastettiğini ileri sürmüşlerdir. Ancak bize göre, Zerkeşî, bu ifadesinde kıraatlerin de Kur'ân'ın lafızları ve manası gibi birer hakikat olduğundan bahsetmiş ve dolayısıyla Kıraatlerinde ilahî lafızları telaffuz şekliyle vahiy menşeli olduğunu ifade etmiştir (Abdülcélil, Abdurrahim, 1981: 119).

Temel iki unsuruyla da, yani hem mana hem de lafzı, ilahi özelliği taşıyan bir kitabın, okunuş şekilleri olan kıraatlerin, ondan farklı olduğunu düşünmek mümkün değildir (Zerkanî, 1372: 154).

Kur'ân-ı Kerîm vahyinin tümü Cebrail vasıtasıyla indirilmiştir. Halbuki Allah Peygamber'in kalbine onu doğrudan ilka edebilirdi. Ancak Cebrail aracılığı ile Kur'ân'ın Hz. Peygamber'e vahy edilmesinin bir hikmeti vardır ki, o da meleğin ona Kur'ân'ı mana ve lafızlarıyla vahy ederken, bu vahiy lafızlarının telaffuz şeklini de

(tatbikini de) öğreten bir öğretmen görevi yapmıştır. Çünkü Hz. Peygamber, Kur’ân-ı Kerîm’in hıfzını, vehbî olarak yaparken, onu manası ve lafızlarıyla beraber telaffuz şekliyle de almış, öğrenmiş, yazdırmış ve tilavetini de öğretmiştir. (Kıyame, 75/16-19)

Hz. Peygamber kendisine gelen vahyin aynısını tebliğ etmekle (Maide, 5/67) görevli olduğu gibi, ilâhî bir emir olmadıkça onu değiştirmek gibi bir yetkisi de yoktur. (Yunus, 10/15).

Yine Hz. Rasûlullah (s.a.v.), Allah’tan kendisine tebliğ olunmak üzere vahyedilen mesajlar üzerinde gerek mana gerekse lafız üzerinde her hangi bir tasarrufa sahip olmadığı gibi, kendisi gibi emin olan emin bir elçi ve muallim tarafından öğretilen Kıraatleri üzerinde de kendinden bir şeyler ilave etme veya çıkarma yetkisi bulunmamaktadır. (Şuara, 26/193; el-Hâkka, 69/40; et-Tekvîr, 81/14) Netice de Kur’ân’ın telaffuz şekli demek olan Kıraatleri Kur’ân’ın dışında olduğunu söylemek pek makbul olmasa gerektir (Şimşek, Kıraatların Kaynağı Problemi, 2001: 20).

İnsanlar Kur’ân’ı hem yazı hem de şifahi olarak öğrenmişlerdir. Hz. Peygamber, nazil olan vahiyleri sözlü olarak tebliğ etmiş, onun okuduğu âyetler vahiy kâtipleri tarafından yazılmış, okuduğu şekliyle ezberlenmiş ve bu minval üzere hiçbir değişikliğe uğramadan nesilden nesile intikal etmiştir.

Ayrıca kıraatlerin menşei’nin vahiy olduğunu gösteren en önemli delillerden biri de tevatür derecesine varan ve kıraatlere mesnet olan “Yedi Harf” ile ilgili rivayetler ve bu rivayetlerde kullanılan lafızlardır. Buharî ve Müslim’de yer alan Hz. Ömer ve Hişam b. Hakem arasında geçen hadise nakledilirken orada ve daha birçok rivayette yer alan “Muhakkak ki, bu Kur’ân yedi harf üzere *indirildi*, ondan kolayınıza geleni okuyun” hadisidir. Başka kaynaklarda geçen rivayetlerdeki “*böylece indirildi, nazil oldu, Cibril bana okuttu, öğretildiği gibi, okutulduğu gibi*” (Ahmed b. Hanbel, 1405/1985: 300; Taberî, 1412/1992: 35) gibi ifadelerin Kur’ân olarak nazil olduğunu ve Hz. Peygamberin bunları okuduğunu, öğrettiğini ve okuttuğunu göstermektedir (Dağ, 2011: 46-47).

Bu rivayetlerde ifade edilen “Yedi Harfin” anlamı konusunda birçok yorum yapılmıştır. Biz konuyu uzatmamak için burada bunları vermeyeceğiz. Ancak şunu belirtmekle yetineceğiz; o da bu yedi harften birinin kıraatler olduğu hususudur (Şimşek, Kıraatların Kaynağı Problemi, s. 22).

2. Kıraatler vahiy kaynaklı olmayıp sahabenin içtihadına dayanmaktadır.

Kur’ân kıraatinde, farklı okuyuşların sahabeye dayanmaktadır görüşü sağlam temellere dayanmamaktadır. Mesela fersû’l-huruf

şeklindeki farklılıkların kaynağının Hz. Peygamber olması, vahyin güvenilirliği ve orijinalliği bakımından önem arz etmektedir. Çünkü kelimeleri yer değiştirerek farklı şekillerde okuma yetkisi sahabeye veya Rasûlullah'tan başka herhangi birine verildiğinde Kur'ân'ın lafız bazında ilâhiliği tartışmaya açık olur ki buda imkânsız bir durumdur.

Farklı kıraatlerin tamamı, Rasûlullah (s.a.v.) tarafından okunduğu görüşü çoğunluk tarafından kabul görmüştür. Bu görüşte olanların başında Ebû Amr ed-Dânî gelmektedir. O, bu hususta *arza* hadisesini örnek getirerek bu vecih ve kıraatlerin tümünü, Hz. Peygamber'in Cebrail'den aldığını hem okumuş hem de okutmuş olduğu görüşündedir (ed-Dânî, 1418/1997: 46-53). Ayrıca İbn Teymiyye, (İbn. Teymiyye, 1426/: 217) İbn Hacer el-Askalanî, (Fethu'l-Bârî, 1407/1986: 23) İbn Cinnî (el-Muhteseb, 1415/1994: 296), Bakillânî (el-İntisâr, 1422/2001: 370) gibi âlimlerde bu görüştedirler.

İlk zamanlar, “طعام الاثيم” yerine “طعام الفاجر”, “حتي” yerine “عتي” gibi kelimelerin okunmasına müsaade edilmesi, zaruretten ve geçici olarak verilen birer ruhsattı. Hz. Peygamber'in İslâm'a yeni girmiş ve okuma-yazması olmayan, bir kısım Kur'ân lafızlarını telaffuzda zorluk çeken bazı Müslümanlara vermiş olduğu ve aynı manaya gelen bu türden değişik lafızlarla vermiş olduğu okuma izni, geçici birer ruhsattan başka bir şey değildir. Okuma-yazma oranı çoğalıp Kur'ân'ı doğru telaffuz etme seviyesi yükseldikçe bu tür ruhsatlara ihtiyaç kalmamış, Kur'ân vahyedildiği gibi orijinal şekliyle okunmaya başlanmıştır.

3. Kıraatler ve Kıraat farklılıkları Mushaf yazısından kaynaklandığı görüşü.

Bugün elimizde bulunan Mushaf lar, Peygamberimiz zamanında noktalı ve harekeli değildi. Raşid halifelerden sonra Emevî döneminin ortalarında söz konusu işaret ve şekiller icad edilmiştir. Osman Mushafı ve ondan önce Kur'ân noktasız ve harekesizdi. Daha sonraları Müslüman coğrafyası genişlemiş, Müslümanlar dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmış, Arap olmayan ve Arapça bilmeyen birçok unsurun da İslâma girmesiyle Arapça, lahn olayının etkisi altına girmişti. Arap olmayan, Arapça bilmeyen ecnebilerin etkisi altına girmesi neticesinde hatalı okumalar ve konuşmalardan sadece Arapça değil Kur'ân kıraati de etkilenmişti. İşte bu gibi dışarıdan gelen etkiler nedeniyle ortaya çıkan lahn sorununu gidermek amacıyla noktalama ve harekeleme işaretleri geliştirilmiştir.

Şu bir gerçektir ki, üçüncü halife Hz. Osman çoğaltarak çeşitli merkezler gönderdiği Mushaf lar da farklı kıratlere imkân verecek bazı farklılıkların mevcut olduğu bilinmektedir. Meselâ, Bakara, 132. ayeti

Medine ve Őam Mushaflarında “وَأَوْصَىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ” Şeklinde yazılı olduğu halde Kûfe Mushaflarında “وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ” Şeklinde yazılıdır. En’am suresinin 63. âyeti Mekke ve Medine Mushaflarında “لَنْ أُنْجِيَنَّ” Şeklinde yazılı iken Kûfe Mushaflarında “لَنْ أُنْجِيْنَا” Şeklinde yazılıdır

(Ebû Şame, 1407/1986:148).

Bunlara benzer farklılıklar az olmasına rağmen, bunların birer kâtip hatası olduğunu ileri sürenler olmuşsa da (İbn Haldun, 1425/2004: 121-122) bunun böyle olmadığı kıraat otoriteleri tarafından belirtilmiştir. Zira ilk Müslüman nesil olan Sahabe neslinin böyle bir Őeye göz yummaları söz konusu olamaz.

Hem Hz. Ebû Bekir döneminde Kur’ân’ın cem’i faaliyetinde hem de Hz. Osman devrinde Kur’ân’ın istinsahı/çoğaltılması işleminin komisyon başkanı olan Zeyd b. Sabit’in bu işte ne kadar ehil ve güvenilir olduğu herkesçe teslim edilmiş olması önemli bir husustur. Ebû Şame’nin de ifade ettiği gibi, “ bu farklılıkların, Hz. Peygamber’den kaynaklandığını, Zeyd b. Sabit ve ona bu hususta muhalefette bulunmayan diğer komisyon üyeleri biliyorlardı” (Ebû Şame, 1407/1986:148). Dolayısı ile bu farklılıkların kâtip hatası olması mümkün değildir. Çünkü Sahabenin bu konudaki icmaı olması ve itirazlarının olmayışı önemli bir husustur.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Hz. Osman’ın yazdırarak çoğalttığı Mushaflar noktasız ve harekesiz idiler. Söz konusu Mushafların bu özellikleri Arap yazısının karakter yapısından mı yoksa farklı kıraatlere imkân verilmesi için bilinçli olarak mı böyle yazıldığı tartışma konusu olmuştur. Çoğunluk, birçok rivayet ve tarihi belgelerinde işaret ettiği gibi o dönemde noktalamaların var olduğu yönündedir (Zirikli, 1969: 66; Kalkaşandi, 1987: 149; İbn Esir, trs: 193).

Bu konudaki delillerin çokluğu ve kuvvetli oluşu bizde de bu kanaati oluşturmaktadır. Dolayısı ile Mushafların istinsah edildiği dönemde noktalamanın bilindiği ve bilinçli olarak uygulanmaması temelde kıraat gerçeğinden kaynaklanmaktadır (Zerkanî, 1372: 404; Tahhan, 1994: 75,76). Zaten Mushafların çoğaltılmasının ana nedenlerinin başında farklı kıraatler gelmektedir. Onun için de Hz. Osman’ın oluşturduğu Mushaflar farklı Kıraatleri içinde bulunduracak Şekilde yazılmıştır.

Eğer noktalama ve harekeleme konulmuş olsaydı belki de ihtilafların çoğalmasına neden olabilirdi. Çünkü zaten Őifahî tilavette kıraat farklılıkları vardı ve bu devam edecekti. Bu da sorunu çözmeye yerine karışıklığa neden olurdu. Bunun giderilmesi için o günkü Őartlarda böyle bir çözüme gidilmiş ve kıraat farklılıkları bu Mushaflara

dağıtılmıştır (Dâni, 1431/2010: 106). Nitekim Dâni, “ farklılıkları tek bir Mushafta toplamak, onları ayrı ayrı her iki şekliyle yazmak demek olur ki bu da açık bir karışıklığa sebep olurdu. Bundan dolayı da Hz. Osman bu çeşit farklılıkları Mushaflara dağıtarak muhtemel karışıklıkların önüne geçmiştir” (Dâni, 1431/2010: 118,119).

İbnü'l-Cezerî de sahabenin Mushafları Hz. Rasûlullah'tan işitilerek nakledilen ve okunan her iki lafzı da göstermesi için tek bir hat şeklinde, noktasız ve harekesiz halde bilinçli olarak yazdıklarını söylemektedir (İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I, 33).

Sonuç olarak iddia edildiği gibi kıratlar yazının gelişmemişliğinden doğmamış aksine konuyla ilgili tarihi vesikalar ve rivayetler bize göstermektedir ki Mushaflara nokta konulmamasının nedeni Hz. Peygamber'den sahih olarak rivayet edilen kıraatleri korumaktır.

c. Kıraat Farklılıklarının Nedeni

Kıraat farklılıklarının nedeni konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Bir kısım âlim, sahabenin elinde bulunan ve tefsir mahiyetinde not düşülen bazı müteradif kelimelerin çeşitli kıraatlerin ortaya çıkışına neden olduğunu söylemişlerdir. Bazı âlimler de kıraat farklılıklarının nedeni, noktalama ve harekeden yoksun olan Arap yazısı olduğu görüşünü ileri sürmüşlerdir. Üçüncü olarak, Hz. Peygambere verilen Yedi Harf ruhsatı olduğu görüşüdür.

Kıratlar arasındaki farklılıkların noktasız ve harekesiz oluşundan (Goldziher, 1374/1955: 7-8) veya kâtip hatasından kaynaklanması mümkün görünmemektedir. Eğer bu kıraatler Mushaf'ın noktasız ve harekesiz oluşundan kaynaklanan varyantlar olsaydı o zaman örneğin “تسكترون” kelimesi iskelet aynı olduğu için “تسكترون” şeklinde yazılabilirdi. Buna benzer örnekler çoğaltılabilir. Kâtip hatasından da kaynaklanmamaktadır zira herkes kabul etmektedir ki istinsah komisyonu gayet güvenilir ve ehliyetli kimselerden oluşmaktaydı. Nitekim aralarında imla konusunda *tâbut* “التابوت” kelimesinden başka kelimelerde ayrılığa düşmemişlerdir. Ayrıca Kur'ân, yazının yanında şifahen de sonraki nesillere intikal etmiş olması nedeniyle yalnız kâtiplerin kalemine tevdi edilmemiştir. Bugün de Kur'ân'ın en önde gelen ve kendilerinden sonraki nesillere taşıyanlar onu eksiz ezberleyen hafızlardır.

Mahiyeti ve ruhsat zamanı hakkında kesin bir fikir birliği sağlanmamış olsa da kıraat farklılıklarının esasını “*Yedi Harf*” ruhsatı olduğu konusunda ulema arasında bir fikir birliği olduğu söylenebilir (Maşalı, 2016: 15). Yedi harf ruhsatı verildikten sonra, Hz. Peygamber tarafından farklı okuyuşlar uygulanmış veya öğretilmiş midir? Yoksa

Rasûlullah bu ruhsatın verildiğini bildirdikten sonra sahabe tarafından mı okunmuştur?

Bazı âlimler kıraat farklılıklarının kaynağı bizzat Rasûlullah olmadığını, yedi harf ruhsatı nedeniyle, sahabe olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Bu görüşü benimseyenlerin başında, Ebû Bekr İbnü'l-Arabî (ö. 543/1148) ve İbnü'l-Cezerî gelmektedir (İbnü'l-Arabî, 1394/1974: 363-364; İbnü'l-Cezerî, 1398/1977: 196).

Günümüzde bazı akademisyenler ise bu konuda orta bir yol tutarak *Ferşu'l-Hurûf* şeklindeki ihtilafların kaynağının Hz. Peygamber olduğunu, kelimelerin eda keyfiyeti şeklindeki kıraat farklılıklarının kaynağının sahabe olduğu görüşündedirler (Dağ, 2011: 82; Maşalı, 2016: 24-25). Nitekim bu konuda şöyle denilmiştir: “Yedi Harf ruhsatını, farklı okumalara izin veren bir genel ruhsat olarak değerlendirmek bu ruhsata bağlı olarak Hz. Peygamber’in vahyin mesajını farklı kelimelerle aktardığını, sahabenin de bu genel ruhsattan yararlanarak kelimeleri farklı lehçelerle ve farklı telaffuz biçimiyle okuduklarını belirtmek daha makul ve izah edilebilir durmaktadır” (Dağ, 2011:82; Maşalı, 2016: 24-25)

Bu konuda birçok görüş ortaya atılmış olsa da genelde kıraat farklılıklarının tamamının Hz. Peygamber tarafından okunduğu fikri daha çok kabul görmüştür (İbn Kuteybe, 1393/1973: 39-40; Maşalı, 2016: 17). Nitekim ed-Dânî’ye göre Hz. Peygamber Kur’ân kıraatlerinin tamamını her sene Hz. Cebrail’den almış hem okumuş hem de ashaba okutmuştur (ed-Dânî, 1418/1997: 46-53; İbn Cinnî, 1415/1994: 296; Fethu'l-Bârî, 1414/1993: 23; Maşalı, 2016: 18).

Sonuç

Kur’ân-ı Kerîm manasıyla birlikte Hz. Peygamberin kalbine Arapça lafızlarla nazil olmuştur. Dolayısıyla O, hem lafzı hem de mana yönüyle vahiy kaynaklıdır. İlk nazil olduğu günden günümüze kadar onun kaynağı hususuna hâlel getirmeye çalışanlar olsa da bunu başaramamışlardır. Bu meyanda Kur’ân’ın, benzerini getirmeye kalkışanlar olduğu gibi Kıraatlerin ihtilafını ileri sürerek tahrif olduğunu iddia edenler de olmuştur. Ancak bugüne kadar hiç kimse onun en küçük bir tahrif olmuşluğunu ispatlayamadığı gibi kaynağının ilâhî olduğu konusuna da gölge düşürememiştir.

Oryantalistlerin Kur’ân’la ilgili olumsuz iddialarının sebebi onların İslâma olan ön yargılarından kaynaklanmaktadır. Çünkü onlar kendi kutsal kitapları arasındaki çelişkilerden, zamanla insanlar tarafından nasıl müdahale edildiğinden yola çıkarak Kur’ân’ın da aynı akibete uğradığı kanaatini yaymaya en azından onun kaynağı hakkında şüpheler saçmaya çalışmaktadırlar. Ancak bunu hiçbir zaman

başaramamışlardır. Genelde İslâm düşmanlarının özelde oryantalistlerin Kur'ân, İslâm ve Hz. Peygamber ile ilgili ortaya attıkları birçok iddialar ve bunlarla insanları meşgul etmeleri, hatta bu ve benzeri hususlarda çoğu kez birbirlerini yalanlamaları, aralarında bir birlik sağlayamamaları onların art niyetli olduklarının delilidir.

Kıyame suresinde de işaret edildiği gibi Kur'ân ilk günden itibaren gerek Hz. Peygamber tarafından olsun gerekse de sahabe tarafından olsun hem ezberlenerek hem de yazılarak muhafaza edilmiştir. Onun bu korunmuşluğu hiçbir zaman bozulmamıştır. Kaynağı vahiy olan bu kutsal Kitab'ın ne manasına ne de lafzına, tebdil ve tağyir anlamında, hiç kimse müdahale etmemiştir, edememiştir. Çünkü O, bir beşer tarafından te'lif edilmediği gibi, hiç kimse de ona müdahale etme yetkisini kendinde bulamamıştır. Kur'ân'ın korunması, onu gönderen tarafından teminat altına alındığı bir hakikattir.

Kur'ân'ın manası olduğu gibi lafzı da Allah'tan olduğuna göre, O'nun lafızlarının telaffuz şekli olan kıraatları ondan ayrı düşünmek mümkün değildir. Çünkü Kur'ân ve sahih Kıraatler aynı kaynaktan gelen aynı hakikatlerdir. Mana ve lafzın tecessüm hali olan Kur'ân hem şifahi hemde yazı yoluyla günümüze kadar hiçbir değişiklik ve tahrifata uğramadan geldiği gibi kıraatler de her biri, farklılıkları ile beraber, sağlam rivayet senetleriyle Rasûlullah'a nisbet edilmektedir.

Kaynakça

- Abdülcelil Abdurrahim, (1981) *Lügâtü'l-Kur'ân*, Amman.
- Ahmed b. Hanbel, (1405/1985) *Müsned*, (Thk: Muhammed Abdülkadir 'Ata), Beyrut. I, 300.
- Ahmed Emin, (1374/1955) *Fecru'l-İslam*, Mısır.
- el-Askalanî, İbn Hacer, (1414/1993) *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahihi'l-Buhârî*, (Thk: Eşşeyh Abdülaziz b. Baz), Beyrut. IX, 23.
- Âşıkkutlu, E. (13-14 Ekim, 2001) *Kıraat İlminin Temellendirmesinde Ahruf-i Seb'a* Hadisi (Tahriç, Tahlil ve Değerlendirme), Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları-IV (Kıraat İlmi ve Problemleri) Tartışmalı ilmi Toplantı, İstanbul, Ensar Neşriyat.
- İbnü'l-Arabî, Ebu Bekr, (1394/1974) *el-Avasım mine'l-Kavasım*, (Thk.: Ammar Tâlibî), Kahire.
- el-Bakillânî, Ebu Bekr b. et-Tayyib, (1422/2001) *el-İntisâr li'l-Kur'ân*, (Thk.: Muhammed İsam el-Kudat), Beyrut, I, 370.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail el-Buhârî, (1345) *el-Câmiu's-Sahih*, Mısır, VI, 227.
- Cerrahoğlu, İ. (1971) *Tefsir Usulü* (Usül), Ankara, Ankara Ün. İlahiyat Fak. Yay.

- Çetin, A. (2013) *Kur'ân-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kıraatlar*, İstanbul, Ensar Neş.
- ed-Dânî, Ebû Amr Osman b. Said, (1418/1997) *el-Ahrufü's-Sab'a lil-Kur'ân*, (Thk: Abdülmüheymin et-Tahhan), Darü'l-Menar.
- ed-Dânî, Ebû Amr Osman, (1431/2010) *el-Mukni' fi Ma'rifeti Mersumi Mesahifi ehli'l-Emsar*, er-Riyad.
- Derveze, İzzet, (2012) *Kur'ân'ı Anlamada Usül*, (el-Kur'ânü'l-Mecid), çev.; Vahdettin İnce, İstanbul.
- Ebu Şame, el-Makdisî, (1407/1986) *el-Mürşidü'l-Veciz*, (Thk.: Tayyar Altı kulaç), Ankara.
- Dağ, Mehmet, (2011) *Geleneksel Kıraat Algısına Eleştirel Bir Yaklaşım*, İstanbul. İSAM
- Firuzabadî, (1399/1979) *Kâmusu'l-Muhit*, I, 24.
- Goldziher, Ignaz, (1374/1955) *Mezahibü't-Tefsiri'l-İslâmî*, Kahire.
- İbn Ebî Davud, Ebu Bekr Abdüllah b. Ebî Davud Süleyman b. Eş'as es-Sicistanî, (1939) *Kitabü'l-Mesahif*, (Thk.; Arthur Jeffery), Mısır.
- İbn Haldun, Abdurrahman b Muhammed, (1425/2004) *Mukaddime*, (Thk: Muhammed Derviş), Dimeşk, II, s. 121-122.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Kuteybe, (1393/1973) *Te'vilü Müşkili'l-Kur'ân*, (nşr. Ahmed Şakir), Kahire.
- İbn Manzur, (1374/1955) *Lisanu'l-Arab*, Beyrut. I, 128.
- İbn Mücahid, *Kitabü's-Sab'a*, (Thk: Şevkî Dayf), Kahire. Trs.
- İbn Teymiyye, Takiyyüddin Ahmed b. Teymiyye, (1426/2005) *Mecmu'atü'l-Fetava*, (nşr: Âmir el-Cezzar-Envar el-Bâz), XIII, 213.
- İbn Zencele, Ebî Zür'a Abdurrahman b. Muhammed b. Zencele, (1418/1997) *Hucetü'l-Kıraat*, (Thk: Said el-Afğanî), Beyrut.
- İbnü'l-Cezerî, Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed. (Trs) *en-Neşr fi Kıraati'l-Aşr*, Beyrut., I, 33.
- İbnü'l-Cezerî, Muhammed b. Muhammed. (1398/1977) *Müncidü'l-Mükri'in ve Mürşidü't-Talibin*, (Tahk.: Abdü'l-Hayy Feremâvî), Mısır.
- İbn Cinnî, Ebû'l-Feth Osman b. Cinnî, (1415/1994) *el-Muhteseb fi Tebyini Vücuhi Şevâzî'l-Kur'ân ve'l-İdahi anha*, (nşr: Ali Necdî Nâsif-Abdülfehtah İsmail Şelebî, Kahire, I, 296.
- İbn Esir, İzzuddin. (trs) *Üsdü'l-Gabe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, (Ali Muhammed el-Mu'avvid ve Diğerleri), Beyrut, I, 193.
- Kalkaşandî, Ahmed b. Ali. (1987) *Subhu'l-A'sa fi Sinaeti'l-İnşa*, (nşr.: M. Hüseyin Şemsuddin); Beyrut, III, 149.
- Karaçam, İ. (1996) *Kıraât İlminin Kur'ân Tefsirindeki Yeri*, İstanbul: Marmara Ün. İlahiyat Fak Vakfı Yayınlar.

- Maşalı, M. E. (2016) *Tarihi ve Temel Meseleleriyle Kıraat İlmi*, Ankara, OTTO.
- Müslim, Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî, (1415/1994) *Sahih Müslim bi Şerhi'n-Nevevî*, (Thk: 'İsamu's-Sababîfî ve'l-Aharin), Kahire, I, 562.
- Paçacı, M. "Fazlur Rahman ve Orientalizm", *İstanbul BKKİDB Yay.*, 22-23 Şubat 1997.
- es-Salih, Subhi. (1977) *Mebahis fi Ulûmi'l-Kur'ân* (Mebahis), Beyrut.
- es-Sibâî, Mustafa. (trs) *el-İstişrak ve'l-Müsteşrikûn (Ma lehüm ve Ma 'Aleyhim)*, Mektebetü'l-İslâm.
- es-Suyûtî, Celeleddin. (1370/1951) *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân* (el-İtkân.), Mısır, I.
- Şimşek, M. S. (2001) "Kıraatların Kaynağı Problemi", *Kur'ân ve Tefsir Araştırmaları-IV* (Kıraat İlmi ve Problemleri), İstanbul, s. 17-30.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr, (1412/1992) *Câmi'u'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'ân*, Beyrut.
- Tahhan, İsmail Ahmed. (1994) *Min Kadaya'l-Kur'ân*, Daru't-Takva, Mısır, I, 35.
- Ünal, M. (2005) *Kur'ân'ın Anlaşılmasında Kıraât Farklılıklarının Rolü*, Ankara, Fecr Yay.
- Watt, M. (2006) *Kur'ân'a Giriş*, (Çeviren: Süleyman Kalkan), Ankar. Ankara Okulu.
- Zerkanî, M. (1372) *Menâhilu'l-İrfân fi Ulûmi'l-Kur'ân* (Menâhil) Mısır, I, 54.
- ez-Zerkeşî, Bedruddin. (1376 /1957) *el-Burhan fi 'Ulûmi'l-Kur'ân* (el-Burhân) Mısır, I, 278.
- Zirikli, Hayreddin. (1969) *el-A'lâm Kâmusu Teracimi'r-Ricâli ve'n-Nisâi mine'l-Arabi ve'l-Müsta'rabine ve'l-Müstaşrikîn*, Beyrut, II, 66.